

Gedigte / Poems

T.T. Cloete

kremetartboom	163
die taal van 'n skilder	164
dagbreekmense	165
volwasse geboorte	166
ambraal-woordeboek	167

dave lubbe

lugleegtebestaan	168
------------------	-----

Pieter Verster

Sonsonnet	169
Ommekieer	169
Manne	170

Joan Hambidge

Klaagsange (vir Lisbé)

1. Mini vers	171
2. Tussen-in	171
3. "This number is currently unavailable"	172
4. Driemalig verskyn	173
5. Die mens soos gras	174
6. "Gereedskapgesels lei tot omhels"	174
7. Murder she wrote	175
8. Slotte is ook sleutels	176
9. Dood is 'n harde ding	176
10. Droom: moord	177
11. Drome is ook wonde	177
12. Lost in translation	178

Betsie van der Westhuizen

Broers	179
--------	-----

Deborah R. Diedericks

In the aftermath	181
------------------	-----

Kortverhale / Short stories

<i>Gretel Wybenga</i>	
'n Brief aan Braam de Vries	183
<i>Ingrid Glorie</i>	
Claire	193
<i>Riette Rust</i>	
Pieter, my seun	199
<i>Errol Collen</i>	
Impressions of childhood by E.C. John	201

Rubriek vir skeppende werk

Litera is 'n rubriek vir die publikasie van skeppende werk in al die tale wat gewoonlik in *Literator* gebruik word. Die Redaksie wil daarmee 'n geïntegreerde beeld skep van die verskeidenheid nuwe skryfwerk wat Suid-Afrikaanse skrywers kan bied.

Die Redaksie kan met vreugde aankondig dat 'n kontantprys toegeken gaan word aan die beste bydraes in die loop van 'n jaar. Een prys sal toegeken word vir die beste bydrae deur 'n debutant en 'n tweede vir die beste bydrae deur 'n meer gevestigde skrywer.

Skrywers word daarom uitgenooi om korter skeppende werk voor te lê vir plasing in hierdie rubriek. Dit kan gedigte of kortverhale wees, maar drama- of romanfragmente en eksperimentele tekste is ook welkom. Bydraes word deur die redaksie gekeur, maar geen korrespondensie kan daaroor gevoer word nie. Vier kopieë van elke bydrae, in dubbelspasiëring getik, moet voorgelê word. Die naam en adres van die insender moetregs bo-aan die eerste blad van gekramde tekste en op elke los vel vermeld word. **Verstrek ook 'n telefoonnummer, faksnommer en e-posadres waar u bereik kan word.**

Stuur alle bydraes aan die Hoofredakteur, *Literator* (629), Bureau vir Wetenskaplike Tydskrifte, Privaatsak X6001, Potchefstroom 2520.

Section for creative writing

Litera is a section for the publication of creative writing in all the languages that *Literator* usually caters for. Through this section the Editorial Board wants to present an integrated image of the diversity of new writing by South Africans.

The Editorial Board is pleased to announce that a cash prize will be awarded for the best contributions for a specific year. One prize will be awarded for the best debut contribution and one for the best contribution by a more established author.

Writers are therefore invited to submit shorter creative work for publication in this section. Poems and short stories are welcome, but also play and novel fragments and experimental texts. Contributions are refereed by the Editorial Board, but we cannot enter into correspondence about the work submitted. Four copies of each contribution, typed in double spacing, should be submitted. The name and address of the author should appear at the top right of the first page of stapled text and on every loose sheet sent in. **Please include a telephone number, a fax number and an e-mail address where you can be contacted.**

Send all contributions to the Editor-in-Chief, *Literator* (629), Bureau for Scholarly Journals, Private Bag X6001, Potchefstroom 2520.

Reglement: Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns

1. Die Redaksie van *Literator* ken jaarliks, uit geld bewillig deur die Nasionale Kunsteraad, twee pryse toe vir die beste bydraes vir 'n kalenderjaar in die rubriek "Litera".
2. Hierdie pryse sal bekendstaan as die Litera-pryse vir kreatiewe skryfkuns.
3. Die waarde van die pryse hang af van die grootte van die toekenning deur die Nasionale Kunsteraad.
4. Twee pryse word toegeken, een vir skrywers wat reeds 'n bundel in die betrokke genre gepubliseer het, en een vir skrywers wat nog nie 'n bundel gepubliseer het nie (d.w.s. wat as debutante beskou word).
5. Die Redaksie bepaal aan wie die pryse toegeken word, en die Redaksie kan buitebeoordelaars gebruik om met die beoordeling behulpsaam te wees. Die beslissings van die Redaksie is finaal en geen korrespondensie sal daaroor gevoer word nie.
6. Die Redaksie behou hom die reg voor om vir 'n spesifieke jaar of vir 'n spesifieke kategorie nie 'n prys toe te ken nie of om 'n prys onder verskillende skrywers te verdeel.
7. Die name van die skrywers aan wie die pryse toegeken is, sal bekendgemaak word in die eerste uitgawe van *Literator* van die daaropvolgende kalenderjaar.

Rules: Litera Prizes for Creative Writing

1. The Editorial Board of *Literator* yearly awards two prizes for the best contributions for a calendar year in the section "Litera" from money granted by the National Arts Council.
2. These prizes will be known as the Litera Prizes for Creative Writing.
3. The size of the prizes will depend on the grant received from the National Arts Council.
4. Two prizes will be awarded, one for writers who have already published a collection in the genre concerned, and one for writers who have not yet published a collection (that is, who are regarded as making their début).
5. The Editorial Board determines to whom the prizes will be awarded, and it may appoint external judges to help with the evaluation of contributions. The decisions of the Editorial Board are final and no correspondence on this matter will be entered into.
6. The Editorial Board reserves the right to make no award for a particular year or in a particular category or to divide a prize among different authors.
7. The names of the authors to whom the awards have been made, will be published in the first issue of *Literator* of the subsequent calendar year.

T.T. Cloete

kremetartboom

die kemetartboom is 'n boom
hy laat nie sommer mense in hom klim nie
hy laat jou in hom óp kyk hy laat jou om hom loop
die olifante het hom bygekom sy bas gestroop
dit laat hom ongeroer
die kremetartboom is 'n boom

die ape mag maar in hom klouter
baljaar en hom beskyt dit laat hom ongeroer
hy laat die slang en vlermuis in hom boer
die leeus mag aan sy basis pis
hy bly maar wat hy is
die kremetartboom is 'n boom

diep in sy ou-ou sagte bruin ou bas
het harteloses hulle éie harte uitgesny
dit laat hom ongeroer sy holtes is deur bye
vol van hulle blommesoet gemaak
die spinnekoppe span hul sterrerak en radar daar
die kremetartboom is 'n allerboomste boom

hy is meer kaal meer stam as tak en blaar min vrug
meer aarde toe terug en ín as in die lug
mens sien hom as hy oud is raker raak
vol rimpels sag vol vog en sap
geen ander boom lyk naasteby
so enig bomelik soos hy
alleen die Groot Voet kan hom trap
sy swaar liggaam totaal toemaak
die kremetartboom is my boom

T.T. Cloete

die taal van 'n skilder

jy praat nog met my
mense kyk na jou Fook en Zook
sonder om te hoor wat jy sê
ek hoor jou praat kort voor jy sterf:
thank you heart, for being so good to me
to keep me alive for so long.
sterfbedwoorde is sonder ydelheid, geloofwaardig
jy sê: I want to be a glorious failure,
not a little success. not a little success
that is a big ambition. why?
because all the great men i have known
have all been failures in a great way.
failures in a great way. in a great way
na al die wonderlike woorde wat ek onhou
uit 'n leeftyd onthou ek dit van jou
kort voor jou dood: i want to be a glorious failure.
jy sê: a great artist is a very simple human being.
jy voel op 76 jy is 'n sesjarige – wat iets verwag ...
maar dan weer : youth can fly. old age is fly,
soos Monet en Renoir

jy glimlag, jy laat gly die medaljes
soos water deur jou vingers
what do you do with medals?
do you want them?
jy sê: i know what i do is art.
that causes problems with other people.
that is their problem. Tolkien sou sê:
lord of the rings
is one of those things
if you like it you do
if you don't it's up to you
i want to be a glorious failure.
that is a big ambition. why?
because all the great men i have known
have all been failures in a great way
soos walter battis

T.T. Cloete

dagbreekmense

dié voëls met die grootste oë is die teerste
toegerus vir gevoelige lig en sing eerste

en maak met die eerste kriek
van die dag die mooiste musiek

naby die oorsprong gloei die karmosynuur
mense wakker met die voëls wat sing

met stokkies vryf hulle vuur
uit stompe vlak voor die grot ver kring

die aarde uit dan later stap hulle skouerhoog
deur goudbruin gras met pyl en boog

in 'n dun klein neuriestreep horisontaal
en diep in hulle oë in straal

die vars geel lig hulle vee die spinnerakke
dun strikke silwer lusse in die takke

voor hulle oë weg insekte vonk
klein vlokkies goud tot die oudstes is jonk

hulle versamel in eierdoppe kos en loop en lag
terwyl hulle eet en drink en jag

'n bok 'n voël en maak bymekaar
in kalbasse 'n bessie hier 'n tsamma daar

en onderbreek hulle eet en drink en lag
met jag en eet met drink koïtus lag

T.T. Cloete

volwasse geboorte

ek het duim gesuig in my moeder se skoot
uit gewoonte later fopspeen uit 'n fabriek
gesuig uit gewoonte met karretjies begin speel
en met propgewere met windbukse en .22's
en met balle ek het gimnas geword en atleet
uit gewoonte uit gewoonte het ek seks gehad
tussendeur in alle erns vir 'n beroep gekwalifiseer
uit gewoonte jammerlik met ywer en toewyding
het ek 'n lewe 'n lewe lank as 'n gewoonte
verloor toe het ek toevallig gelees hoe 'n digter
'n meisie Mei volwasse uit die slaap verlos
uit 'n lieflike landskap van water en blomme
en gesien hoe Botticelli Venus volgroeid verlos
in die wieg van 'n skulp uit seewater en wind
en slaap ek het gesien hoe Michelangelo die mens
volledig teen die vinger van God volmaak laat opbuk
met 'n kwas en verf teen die dak van 'n kapel
en vreemd begin droom hoe ek een oggend
nadat ek 'n lewe lank blind en doof was skielik sien
en skielik hoor my tong en lippe genees van ageusie
van my anosmie genees van my melaatsvel genees
en voor ek sterf uit my gewoontes bevry word
terwyl ek volgroeid is by my volle verstand
in 'n reinigende genesende amnesia
anterograde retrograde pseudomnesie volwasse
ontstaan met 'n helder tabula rasa
hoe ek voor ek sterf voor begin skaf
met die hand wat nuwe lentes straal
die lewe is 'n gewoonte af

T.T. Cloete

ambraal-woordeboek

roep aphrodite pudenda muliebria
bring al die slim uile van Athena
roep al die geneeshere bymekaar
nooi die dolosgooiers uit steel nektar
van die gode roep eros en al die sangomas
en toordokters roep venus dra sakke vol sak en as
aan lees boererate kweek bloedrooi rose
kweek tulpe eet lotusse dien narkose
toe vir die pyn droog die trane met al die sakdoeke
uit al die koopsentrums af koop op die straathoeke
morphien en geneeskruie toor met amnesia koop
opium alle pynstillers draai zolle vestig julle hoop
op alkaloïde bring watte sit salt op bring ambroos
roep morpheus drink 'n slaapmus pluk 'n klaproos
en berei dit vir 'n diep droomlose slaapkuur
koop hypnotoksine koop barbituursuur
al die narkotika op vestig julle hoop daarop
bring al die tiemie bring al die hisop
gaan haal die aardbol se sjamane
uit die vier windstreke wyse manne
al die kontinente se genieë
en kardioloë kruip rond op julle knieë
bring al julle woordeboeke en woordelyste
tesourusse se troostaal bring al julle medelye
hang al die mooi landskapskilderye
voor my op deel luukse motors deel pryse
en geskenke uit gee mooi huise verniet
weg kyk na die mooi wolke geniet
die mooi weer dra al die blou berge aan
lê welige tuine vol reënboogblomme aan
boorde met appels bloupers moerbeie
skink liefdesdranke en berei geurige speserye
roep orpheus murmer kalipso's en ander musiek
requiems minne- en poplirieke
om die pyn uit die liefde wat ambraal
speel met wat ons ongeneeslik liefhet te haal

dave lubbe

Iugleegtebestaan

bo
'n sonnestelsel
skrikwekkend
ligaaronverstaanbaargroot
maar 'n spikkeltjieniks
teenoor ander galaksies
magelaanse wolke kwasarnewels
supernovas en sterwende rooireuse
alles omsoom met onmeetbare stukke
swartniks
onder
'n onsigbaar krioelendemikrokosmos
doolhof van die kwantumfisika
atome kwarke leptone
en gluone
net denkbaar deur verbeeldingsvlugte
van die kwantummeganika
tussenin
homo erectus
kroon van die oerknal
selfvoldaanlwetend
akrobaties gebalanseer
op sy agterpote
maar verstaan
fokkolniks

Pieter Verster

Sonsonnet

'n Son sink meteories deur geskape stelsels,
lispel met die lewende spel van eerste lig
aan wêrelde, komete en ysplanete,
verwagtinge wat wink na menslike wete.

Spektra van koel kleure omsluit nou en bewaar
die skepping wat ligte mense verwonderd laat
oor die spel van flonkers en flitse lig in kleur-
en vonkwit vreugde uit die bron reik na mekaar.

In my tuin val nou valskermpies silwer-wit drome,
vrolik uit die genadige son se straalstrome,
die wonderlig pastelle dryf koel in bome.

En U as Skepper van prisma en reënboogkring,
laat Agaat en blou Topaas en Tansaniet sing
met laserligte wat die asemrowende môre bring.

Ommekteer

Skerpneus
wysneus
Jona
sit meerkatregop
en snuffel die lug
vir vuur en swael;
wil kattemaai
van plesier
as die dood mens en dier
maai.
Maar aweregs is God
mos op genade en vergifnis versot.

Pieter Verster

Manne

Nooit is ek ingewag met witskerp mes
om besny te word
en bloed te bevry
terwyl my angs voor gemaskerde
sweterig blink nie.

Nooit is ek
voor die prefek uitgestal
in die koshuis
om lyfstraf
te verduur nie –
boude teen die staalkas gedruk om pyn te besweer –
die onderwys van heerskappy.

Nooit is ek in 'n put gegooi –
Dit nie eers by 2 SAI in die woestyn gesien nie –
om my met yswater te reinig
vir die oerstryd
waar urine en drek meng
en manne
van die seuns
skei nie.

Joan Hambidge

Klaagsange

Vir Lisbé

1. Mini vers

Vermoor
verlaat
vertrek
verpletter
verdwyn
verloor
verkwyn
verby
verdriet

2. Tussen-in

Geen internet, geen e-pos,
geen sms òf telepatie
sal jou glo bereik,
sê die wat weet ...
Daar waar jy nou is:
tussen-taal, tussen aarde
en hemel, tussen-in ...
Net twee maniere van praat,
word saans met besoektyd toegelaat:
'n suiwer gebed sonder omhaal
van letters, en, so meen
die Boeddhistie, 'n gedig
sonder fieterjasie, dubbel-
spraak òf sketter ironie.
So excuse the pun!
As ek dus vanaand, sonder om te pla
iets klein en eerlik mag versend, net dit:
mag jy *buite* ons verlies en verlange

(jou komputer se nuwe monitor
het terloops sopas gearriveer
en jou oggendpos
– met jou naam – lê
koelbloedig
voor jou toe deur)
vredig en in stilte
finaal
vertrek.

P.S.

Ek sou hierdie dag
soos 'n aaklige e-pos
wou *delete*.

3. “This number is currently unavailable”

Ons laaste gesprek
onverwags
onderbreek
en toe ek terugbel,
is joufoon glo
tydelik onbeskikbaar.
'n Blikstem
dalk 'n voorbode?
Onverwags
onderbreek
onbeskikbaar
en hierby
onmoontlik
om ooit
weer na te dink
oor woorde
met die prefiks on-
te dink: boonop
sal ek
jouhelder stem
nooit weer op my selfoon
ontvang.

4. Driemalig verskyn

jy aan my. Eers beur
jy deur iets soos glas.
Jy staan en klop,
maar ek hoor jou nie.
Onmagtig om jou binne
te laat in my aardse huis.
Hier benede is alles ontheg.
Toe maak jy jou opwagting
in 'n tobbende droom.
Jy verklaar jou ongerief,
selfs opstand
met jou ontydige vertrek.
Tot hoor en sien vergaan.
Toe sien ek jou op 'n middag-
trein by 'n venster uithang:
jy staan by die venster en waai
verbete, ónvrolik na my.
En ek?
Met wie gaan ek nou my drome,
die woordelose video's uit die onbewuste bekijk?
Wie gaan help redigeer en sny
(ek hoor jou steeds roep na 'n pynlike opbreek:
"Cut it out!") aan hierdie *footage*?
My regisseur, altyd op *stand by*.
Wat sou jy maak van 'n droom
(by herhaling, eentonig)
sedert jou dood? 'n Palindroom?
Ons staan in lang rye
in 'n hospitaalgang
met 'n fotograaf:
sy priemende blik maak inbreuk:
voetjie-vir-voetjie skuifel ek nader ...
Die gedig sit vol halfryme,
onsekerhede, veral onafhede.
Want sedert jou vertrek,
breek my drome
soos woordelose glas.

5. Die mens soos gras

Soos gras
was ons dae
saam;
pluksaadgras
wat weerloos waai
teen die winde
ja die winde
Soos gras was ons dae
saam
pluksaadgras
wat saad skiet;
sal uitwaaier
oor rotse en
sandduine:
om onverwags
in Bybelse vrugbare grond
te groei
nes in
die Gelykenis van die Saaier,
net soos.

6. “Gereedskapgesels lei tot omhels”

Op 'n dag meen jy:
“Jy leef gevaaarlik,
aan die rand van jou eie afgrond.”
Een laatmiddag neem ons foto's
van mekaar (ons raam die oomblik).
Ek staan neffens
'n plastiekmodel met 'n dik tong
om al die klinkers en medeklinkers,
frikatiewe, diftonge aan te toon.
Ons praat oor die ewebeeld
van dié proses; die vuurtong
brand vir dié wat glo:
daar is geen digters nie,
alleen maar die digkuns.
Op jou lessenaar lê
'n stuk gereedskap (die *printer* het alweer
loop staan) waarmee

jy eiehandig
die fout regstel.
Daar was 'n skroewedraaier ja,
en 'n wurggreep
toe jy die dood
teen wil en dank
moes omhels.
En ek?
Ek raam my herinneringe,
al my onthou'e –
maar my tong sitloodswaar
in my mond, ónwennig om te sing.

7. Murder she wrote

My uiters private
toegedoekte
stil
op die agtergrond,
wars van die kalklig,
soeklig,
'boksmaat en skermmaat'
se lewe word gehang
aan die groot klok:
asof sy in 'n TV-speurverhaal optree,
(met die digter as die speurende Jessica).
Haar bruilof
op die voorblad van 'n dagblad uitgestal.
Om haar nek, as jy mooi kyk,
hang die doodskleed
waarin ons haar later sou toedraai.
Dalk dit die ergste?
Hoe die binneste uitwaaier
na die ruimte van die buitenste?
Met hierdie vers
vra ek vergifnis vir die betreding
(liggaamlik en geestelik)
èn oortreding:
'n Durende uitkenningsparade.

8. Slotte is ook sleutels

Kort dan voor sluitingstyd
begin jy met opruiming:
jy pak jou kantoor reg;
gooi ou papiere weg in 'n swart sak
en boonop asof met 'n voorgevoel
raak jy woedend
toe iemand 'n boek optel
in jou private boekruimte.
'n Forensiese speurder
bepaal ook hoe jy sterf;
ruim die gebied op nadat
hulle voetjie-vir-voetjie
jou dood rekonstrueer
en jou ten slotte
in 'n sak
opmaak
wegpak
toemaak.
In sak en as
soek ek na sluiting,
na sin, na 'n slot.
Dood begin nie by die voete
nie, nee. Dit begin met voorwetes,
drome. Met sleutels
wat afbreek in slotte.

9. Dood is 'n harde ding

om te verstaan, waarsku 'n digter
iewers. En sedert jou dood,
word intertekstualiteit
en ander geleerde woorde
om hierdie proses te beskryf,
iets soos
'n wete dat ek nooit weer
'n gedig sal kan lees
sonder om te weet:
wat verlore gaan, nie in rym
of metrum sy beslag kan kry.
Wat buite ironie of spel lê,
is dat ek jou lank vóór jou uit tog
jou verloor het
aan die dood van woorde.

10. Droom: moord

Gisternag stap ons saam
in 'n winkelsentrum, ek en jy.
Jy beweeg weg van my
met die belofte dat ons nou-nou
weer ontmoet. Maar ek wag
alleen
in 'n donker, uitsiglose droom.
Jy daag nie op. Ek wag vergeefs.
Toe ek wakkarskrik,
ontdek ek dié proses
het 'n palindroom.
Ek sou jou tog wou vra:
hoe gaan ek uit hierdie doolhof
kom sonder die draad
van jou insigte
en begrip?
As ek, as ek net
nog eenmaal met jou, Ariadne
kon vertoef.

11. Drome is ook wonde

Kort voor jou dood
kyk ons na ons drome: in my droom
is ek 'n gebou wat brandend staan
sonder vuurblussers
met 'n wenteltrap
verroes
en sonder stutte ...
En jy?
Jy droom jy slag
'n waatlemoen in stukke op
en keer terug na jou geboortedorp.
My voete loop na Montagu,
maar ek gaan woester toe.
En ek sing van die Wellingtonse suiker
by die trippens die pond
in 'n moederkerk
waar ons tweekeer bruilof hou:
met Breyten
in jou begrafnisbrief.

12. Lost in translation

Stadig maar seker
verlaat jy ons.
Vele toevallige herinneringe
probeer ek in 'n vers besê.
Jy was 'n kenner van die metafoor,
nee, mens èn meer.
Dié wat driemaal sterf, dié sterf glo nie meer:
Daar waar jy nou is, sou hul weet
hoe ons ondermaans
wanhopig, verdrietig, onvredig
ons verlies en verlange
in subjunktiewe vertaal?
Maar dit was geskryf op varkensblaar,
jou lot ook vooruit bepaal.
As ek nog net eenmaal, net eenmaal
jou om my kantoordeur kon sien loer
of jou voetstappe in die gang
kon hoor klink,
terwyl jy liggend aanmeld,
sou ek vol kon staan:
die mens is metafoor èn dus vermeld.
Voor jou deur
In wit-en-swart hou
Antjie Krog
die wag: 'n foto
is ook totem
teen die smart,
om wat jy, net jy eenmalig,
éénmaal, enkeld was te eer
én die bose af te weer.

Betsie van der Westhuizen

Broers

Laatmiddag in ons straat
ry Anton blinkoog op sy selfgeboude
grootwiel-en-kleinwielfiets,
byna twee meter hoog,
met die wind en die son in sy hare –
'n uitgelate tiener wat jare
later as ingenieur sou
emigreer na Australië.

Met 'n digte bos donkergroen loof
vasgebind tot 'n ruiker
staan sy ouboet Johanz
een môre op ons voorstoep:
"Tannie, ek ... ek weet nie
of Tannie dalk spinasie wil hê nie ...
dit groei daar agter
in ons tuin."

Twintig jaar later –
Johanz skigtig by die voordeur:
"Oom, ek wil net ...
van Anton kom sê ..."
Ons simpatiseer met ons bure
oor die verlies van 'n seun;
koerantberigte die wêreld oor vertel
hy het in nat sement versmoor.

'n Paar jaar later, die nuus –
Johanz is op pad
van die werk af huis toe vermoor.
Hoe het hulle hom – so 'n sagte teiken –
dié dag ingewag?
Hoe wou hy dalk keer toe hulle sy fiets afvat?
By die fietsbrug oor die Mooirivier
is sy liggaam gekry, later daardie nag.

Ons maak klaar vir
Johanz se begrafnis.
En ons wonder of ons
dubbelhande helderblink blare sal uitstrooi
terwyl hy met sy fiets vry uitry
saam met die wind na die lig
waar Anton vir hom wag.

Deborah R. Diedericks

In the aftermath
silence finds me,
I put my head down
and ponder the fleeting
imagery of us.

Ebony beads on smooth skin;
your eyes after I've kissed you
as if you'd just been in another dimension;
your words
oh Lord
the vastness of your words
within which I lost my soul.

I wrote and was written
but now the slate is clean.

Gretel Wybenga

'n Brief aan Braam de Vries

Beste Braam

Ek en Daan ís toe na my dogter in die Kaap ná my operasie en voor die behandelings in Bloemfontein sou begin. Maar dis nou nie waaroor ek wil skryf nie: dis oor 'n ervaring waarmee hierdie reis suidwaarts geseën was. Ja, uit storie-oogpunt dan 'n seëning ...

Veral terwyl dit alles met ons gebeur het, maar ook daarna in die broeifase het jy gedurig oor my skouer geloer, soms selfs iets in my oor gefluister. Maar ek verstaan hoekom jy so *voyeur* moes speel, jou neus uit my sake nie kon hou nie – dis eintlik jóú storie wat daar vir my op 'n skinkbord aangegee is.

Nou ja, hier kom hy dan:

Na 'n frustrerende besoek aan die Nederlandse konsul in Maseru – te veel toeters en mense en administratiewe harekloof – ry ons tot op Verliesfontein aan die voet van die Arendsberg. Hoog op byna aan sy kruin het die berg 'n gat in wat die mense daar "Die Oog" noem. Ons is taamlik pootuit en stilswyend vir baie kilometers al toe ons die dorpie inry.

In die sterk skemer draai ons in by die eerste beste leesbare naambord, 'n gastehuis met die naam *Avondrus*. Soos ons met die tweespoorpaadjie aankruie, kom dit by my op dat 'n mens die plek sou kon beskryf, soos in *Katrientjie van Keerweder*, as 'n "plaas in die middel van die dorp". Die dorp het hom gewoon ingehaal.

'n Ent verby die hek ry ons verby 'n horingou boord. Die stoere ou stamme gee swaar mee onder 'n sterk rukwind wat van êrens af opgesteek het en nou al die omliggende struiken plat druk.

Ons tamheid ten spyt, vang ons oog tegelyk 'n blerts helderrooi in die warm lig van die laatmiddag. Dis 'n man met 'n rooi hemp aan.

Lomperig vleg hy heen en weer al tussen die verknotte stamme deur. Tien teen een laat sy groot skoene hom so sukkelend beweeg, reken Daan.

“Of dalk gooi die ding in sy hande hom van balans af,” opper ek. Sou dit ’n groot stuk karton wees waarmee hy kort-kort so verbete op en af swaai? Na niks in besonders wat ek kon sien nie.

Maar met ons oë nog so op hom, sluk die skemer hom in. Miskien het sy missie hom dieper die donker tuin ingeneem. ’n Paar maal loer ek nog deur die agtervenster, maar sien hom nie meer nie.

Weerskante van die paadjie staan die struiken en plante van ’n ou tuin soos ’n muur, ruig selfs in die snerpwinter. In die halfdonker nader aan die huis onderskei ons ook ’n nuwe bord, netjies gesnoei met die bome in rye. Die gekalkte stamme glim wit in die skemer soos kadette se kamaste.

Na ’n skerp kronkel in die paadjie breek ons onverwags deur die ruigte. Daar voor ons staan in die laaste strale van die son ’n opstal uit die jare her, diep in en aangeleun teen die donker berghang. Bokant die dakrand bol windverwaaiende wolke verby.

Ek leun vooroor om die gloeiende gewels nie uit die oog te verloor nie. Dis ’n skitterende gesig, veral in die lig van die rye na-oorlogse eenderse huise met hulle kikoejoegrasperkies waarby ons in die dorp verbygery het.

Daan hou stil by ’n trap wat in boë van wyer na nouer oplei na die huis. ’n Lang stoep vol varings in blikke en twee riempiesbanke lê tussen die gewels.

Soos ons uitklim, wys hy na die regterkantse vleuel wat soos ’n moesie op ’n vel aan die ou gewelhuis hang. “Dis is ’n later aanbouing. Tog so jammer.”

Met sy hoekige boustyl lyk dié vleuel iets soos die dek van ’n skip ter see, relings en al. Jy kan jou die plesiermakers voorstel wat met drankies in die hand daaroor hang met iewers agter hulle ’n blouseblou swembad.

Om die illusie van tropiese vakansies te versterk, staan daar boonop ’n hoë palmboom. Dekade op dekade lê teen sy stam afgeteken, só hoog op, geen leer sal meer by sy onderste blare kan bykom om dit af te saag nie.

Maar terwyl ons so, byna in vervoering, na die skouspel van die gloeiende huis staan en kyk, bars iemand deur die donker struikgewas agter ons. Die rooihempman seil verby Daan en pyl reg op my af. Wat my laat stilstaan het, weet ek nie, want ek skrik my yskoud.

“Vingersvleg! Vingersvleg!” roep hy met sy regterarm uitgestrek na bo.

Wat 'n mens se brein binne sekondes vir jou deurlaat, is tog verstommend. Dadelik besef ek dié man het een of ander versteurdheid, maar is skadeloos. Seunsagtige wit hare en onskuldige oë, blou ook nog, om daarby te pas. Terselfdertyd merk ek sy waaiding makeer én sy broek is te groot.

Sonder raad lig ek maar my arm omhoog soos hy. Dadelik druk hy sy vingers deur myne. Toe weet ek wat is vingersvleg.

“Drukkie,” sê hy. Ek druk hom teen my lyf vas.

Hy trek los met 'n klein skermutseling vrae. Wat is tannie se doopname? En geboortedatum? Hoeveel kinders? Name? Waarheen op pad? Na laasgenoemde antwoord rammel hy die kortste pad George toe af, kilometerafstande en al. Korrek, ek het later op die padkaart gaan kontroleer.

Oplaas sê hy: “Julle is hartlik welkom hier by ons!” en strek sy arm uit na die stralende huis.

Amper ongemerk tree hy vorentoe en raak met sy voorvinger my neuspunt en ken liggies aan. Toe draai hy om en buk weg deur die halfdonker tuin.

Ek skreef my oë, en verbeel my ek sien hom beweeg, maar in die vals lig weet ek nouliks nog wat ek sien. Sou hy dalk sy waaiding gaan oppik het, wonder ek.

'n Deur gaan iewers naby ons toe. 'n Ou man is onder die huisvlak by 'n kelderdeur doenig. Hy kom nader, maak verskoning vir sy stowwerige klere en steek sy hand na my uit: “Wim van Rooy, aangenaam.” 'n Goedige skraal gesig met verkreukelde oë.

Gesels-gesels stap hy met ons saam die geboë trappe op, wei uit oor die onverwagse koue en wind, oor sy verblyf in 'n ysige Lesotho, sy perde-stoetery, oor veediefstalle op die grens ...

Met die formaliteit van betaal en sleutels skaars afgehandel, sien ek my kans om ons gasheer uit te vra na die teenwoordigheid in sy tuin.

“Jan Makkapan sal nie ’n vlieg skade aandoen nie,” gooi Van Rooy voortydig wal.

Die jongman woon by sy ma ’n paar huise laer die sandstraat af, maar hy is maar meestal met sy vlerke al hier om die gastehuis doenig. “Nie ‘doenig’ nie,” glimlag Van Rooy, “maar ‘aan die vlieg’.”

Jan kry maar swaar as die weer nie saamspeel nie en word skoon rasend as jy hom tussen vier mure inhok. Dít weet die hele dorp.

Tot standerd nege was hy op skool, glo ’n slim kind, hoor hy, maar daarna het hy die spoor skoon byster geraak. Ons gasheer tik met sy voorvinger teen sy kop.

“Dis nie altyd goed vir besigheid nie,” sê hy, “maar die seun doen niemand kwaad nie.” Hy wei uit oor die ongevoelige optrede van party dorpsmense.

Selfs sy vrou se geduld het mettertyd opgeraak veral na haar gesondheid begin verswak het. Hy onthou soos gister hoe sy vir Jan op ’n dag uit haar slaapkamer wou boender. “Van Rooy,” roep sy, “gryp hierdie kind en smyt hom in die kelder!”

“Maar voor ek nog kon hand bysит, laat hy spaander en vir weke sien ons hom net af en toe in die ou boord,” vervolg Van Rooy.

Maar die ergste was die Duitse toeriste wat so aanstoot geneem het.

“Die vrou was half hysteries, man, sy sê die mal seun waai sy karton om haar rok opgelig te kry.” Hy draai na Daan: “Kan jy glo? So stewige dikketjie, en sy dink sy’s Marilyn Monroe met die wind van onder?” Stoute giggle. “Ja, ek het maar hulle geld teruggegee. *Good riddance.*”

Hy skud sy kop: “Dis ook van toe af wat ou Jan sy vlerke so wegsteek.”

Versigtig pols ek oor sy toesig.

“Makkapan se ma is streng met hom. Sy hou hom in ’n vaste roetine, maar ’n mens kan ook begryp: íemand moet die leisels van dié wilde perd houvas.” Bakhande staan hy asof hy ’n vraag vra.

Toe maak Daan verskoning, ons moet nog die bagasie in die slaapkamer kry en ons tamheid 'n bietjie gaan afspoel. Maar ek weet hy is bang ek oorspeel my hand.

Gang-langs merk ek hoe oorvol met meubels en behangsels die huis is – en alles redelik lukraak langs mekaar staangemaak. Teen een muur hang 'n plakaat met Suid-Afrikaanse voëls, 'n mistige Engelse landskap met perde, rye geraamde kwalifikasies en prestasies, 'n onbeholpe waterverf met kosmosse, en daartussen op gesette afstande, 'n paar spitshoede uit Lesotho.

Maar tog vang my oog byna weggesteek verder die gang af ook die magiese sonsondergang op see – onmiskenbaar 'n Turner-afdruk – én 'n Maggie Laubser met grootoogkinders tussen wit eende.

Daan staan en tik teen die glas van 'n ou ronderaamfoto by die kamerdeur toe ek naderkom. Hy wys my dat die man-met-krawatten-strikdas se elmboog rus op dieselfde ronde tafeltjie waarby Wim van Rooy pas ons kwitansie uitgeskryf het.

Van Rooy praat van sy kantoordeur af. "Ja, ons Van Rooys boer al geslagte in hierdie ou huis, spoke en al." Hy grinnik. "Dis my oupa en ouma Van Rooy.

Die jong vrou kyk skuins verby die kameralens. Dit lyk asof sy staan tussen die oorgrootte blare en lustige takke van 'n wêreldvreemde bos, die kunsmatige agtergrond by die foto.

Van Rooy gaan rustig verder: "En daar aan die anderkant van die kamerdeur is Ouma se handewerk. Vir my ma gemaak as kind."

Haar "handewerk" hang langs 'n knopkierie vol kralewerk. 'n Alfabet in fyn blou kruisstekies uitgewerk. Ná die letter "z" staan daar in die middel 'n geborduurde huisie met 'n vrolike blomtuin en die opskrif: "Naar school". Voor my geestesoog sien ek die jong vrou op die breë stoep in die oggendson sit, starende na die hek, haar borduurwerk in haar skoot vergete. Sy is hoog swanger. Opeens dring Daan se stem uit die slaapkamer tot my deur.

Ook híér is dit 'n mengelmoes van style en smaak: leergebinde klassieke titels agter glas staan langs die dubbelbed met sy materiaalgewelf vir 'n kopstuk en 'n blinkwit deken vol pers strikke en frille waarvan 'n mens wil steier.

Twee vet geslaglose engeltjies hou die lampe op die bedtafeltjies omhoog en in die kollig pryk 'n geraamde Bybelteks. Maar langs die

stukkie stigtelikheid merk ek 'n bundel afgerolde A4-bladsye met op die voorblad 'n lomp penskets van 'n ou man met deurmekaar hare.

"Reynier de Winnaar", lees ek die titel hardop.

Al die skerp indrukke van tevore is meteens vergete. 'n Opgewondenheid neem my beet, want in my hande lê die aangetekende liegstories van De Winnaar wat sy laaste jare in dié geweste deurgebring het.

Eers lees ek staan-staan, maar gou syg ek neer op die gemakstoel om my oor te gee aan dié legende en sy sappige stories. Stuk-stuk begin ek voorlees aan Daan. Tamheid ten spyt, raak ons al meer opgelug. Later swig Daan voor die slaap, maar ek bly lees tot lank na die huisgeluide gaan lê het.

As bejaarde en armlastige kom De Winnaar op sy broer se plaas, Verliesfontein, aan. Uit dié "ellendige bestaan", sê die onbekende optekenaar, is sy stories gebore. Gelukkig kon hy 'n versinsel sommer so uit die bloute gaan haal en van die aalmoese van sy toehoorders oorleef.

In sy omswerwinge deur vele verhale is sy verkyker, sy hond, Flinters, en Sterloop, sy wonderbaarlike geweer, altyd aan sy sy. Dikwels sit hy bo-op Arendsberg en tuur deur sy verkyker. Hier sien hy een Sondag hoe dominee Albertyn van Rensville, 60 kilometer verder, "met waardige treeë" aanstap kerk toe; danksy die einste verkyker kon hy daardie Sondag elke psalm mét orrelbegeleiding goed hoor en lustig saamsing.

Net twee moeilikhede het oom Renier op aarde: die een is dat die "ou Sensdraer" kort-kort aan sy deur kom klop, en die ander dat die duiwel tog so 'n "sagte plekkie" vir hom het. Maar gelukkig herinner Die Oog in Arendsberg die mense van Verliesfontein aan die dag toe oom Reynier dié "Mister" met een hou kis geslaan het.

Maar ook sy eie hoë ouderdom – op 100 jaar sit hy steeds in die saal met 'n saalsak vol nuwe stories – is bewys van hoe goed hy die Sensdraer kon uitoorlê. Niemand, behalwe seker sy vrou, en háár mond was gesnoer, het geweet dat hy sy ouderdom suutjies met twintig jaar aangeskuif het nie. Daarvan getuig die foutiewe inskripsie op sy grafsteen.

Toe ek die laaste bladsy neersit, het die swaar mistroostigheid, die *unbearable heaviness of being*, wat ná die spesialis se geselsie daagliks my metgesel was, skietgegee.

Ek loop op die groot stoep uit en wag geduldig in die stikdonker totdat my oë begin onderskei aan die vae vorms van pilaar, trap, stam en pad.

Ysig stil strek die landskap voor my uit. Die stofpaadjie los binne treë op in 'n swart muur van struik en boom en die ou bord se stamme staan soos wesenlose arms op uit die grond. Ek kyk op. Die wye uitspansel se sterre hang opeens teen my voorkop.

Sou die seun nou ook rustig slaap, wonder ek, sy kop sywaarts gedraai op die kussing, sy mond effens oop, sy vlerke opgevou. En sou dié diepnag hom verlos van sy teistering?

***

Met ons terugkeer ná die vakansie ry die normaalweg wetsgehoorsame Daan dat die stowwe so staan – in teenstelling met die driedagse gekruie toe ons reis suidwaarts was. Teen laatmiddag kry ek hond se gedagte.

“Is jy op pad Verliesfontein toe?”

“Dis mos waar jy wil wees,” sê hy droogweg.

Dis al byna heeltemal donker toe ons indraai by Avondrus se slingerpad. Maar in die opstal is elke kamer verlig – kompleet jou Pendennis Castle in die Karoo, Braam.

Arendsberg se hoekige bo-rand rys bokant die huis uit en sy oog kyk met die laaste skynseltjie lig uit die weste op ons af. Ek merk vir die eerste keer teen die halflig ook die buitelyne van 'n baie hoë kerkhofspres langs die draaitrap.

Maar ons kom voor dooimansdeur aan. Wim van Rooy sal later terug wees, sê die vrou uit die kombuis en gee aan ons die woonstel in die regtervleuel se sleutels. Ek is teleurgestel. Wat word nou van al my opgegaarde vrae?

Daan sleep ons bagasie binnetoe, ek brou tee en begin soek na die beskuit. Gou sit ons lekker ingesak in die rusbanke van die sitkamertjie, ek nogmaals met die De Winnaar-stories wat ook hiér langs die Bybelteks lê, en Daan met 'n stapel vioolpartiture wat hy onder 'n klomp boekklubboeke op die rak ontdek het.

Toe kom die kloppie aan die deur. Dis seker nou Van Rooy, meen Daan, en staan op om oop te maak.

Maar daar staan die jongeling met dieselfde rooi hemp en wye broek aan, sy wange en neus bloesend van die vroegaandkoue.

“Waar is die tannie?” vra hy, maar sien my op dieselfde oomblik op die bank sit en druk by Daan verby.

In die middel van die vloer gaan hy staan, hande in die lug. “Ek is ook lief vir tannie,” kondig hy aan.

Ek lig my arms. Ons vleg vingers.

Soos ’n ridder van ouds kniel hy by my en vat my hand. Daan gaan sit, ietwat waaksaam, sien ek. Maar die jongman is oënskynlik totaal onbewus van hom. Dis net ek en hy nou.

“Drukkie,” sê hy, slaan sy arms om my lyf en kom lê met sy kop teen my bors, nou sonder hulle moederlike rondings, soos jy weet. Aanvanklik soek ek skrikkerig na tekens van ’n erotiese toenadering. Tevergeefs. Sy oë lê sag toe en sy oor is styf gedruk teen my hartslag. Ek sit my arms om sy rug en wag.

Naderhand sê hy: “Sit tannie se hand oor my oor.” Ek vou sy oor toe met my hand, die hitte gaan daarin op. Hy bly daar lê salig soos ’n kind net voor die slaap hom vang.

Maar so maklik kom hy nie weg nie, want ek móét weet: Waar is jou ma? Waar het jy skoolgegaan? pols ek met tussenposes en probeer my stem so rustig moontlik hou.

Maar daar is nie ’n wag voor sy mond nie.

Oor sy vroeë skoolverlating sê hy: “Die kinders was baie onvriendelik, hulle het my gespot. ‘Die duiwel jaag hom aan, die duiwel jaag hom aan,’ sê hulle. Op 3 April 1994 is ek uit die skool uit, op ’n Dinsdag.”

Toe ek nie verder uitvra nie, lê hy gewoon doodstil, sy asemhaling rustig. Sou hy weggedommel het teen my, wonder ek later. Maar toe begin hy onverwags praat, helder en duidelik. “Oom Wim is baie vriendelik,” sê hy, “maar sy vrou was baie, baie onvriendelik – weet tannie sy is verlede jaar dood aan kanker?”

“Nee,” sê ek.

Die sensitiefste vraag los ek willens en wetens vir laaste: “Waar is jou pa?”

“My ma en pa is geskei. My pa is al deur sy derde vrou en ek het 'n span halfboeties en -sussies.” Stilte. “Maar nou sit hy alleen in 'n kamertjie in Klerksdorp.”

Nugter kom sy antwoord, byna soos dié van 'n gewone volwassene, sy blou baba-oë steeds bottoe en sy kop 'n swaar teenwoordigheid teen my borskas.

Toe laat ek dit, en hy lê nog 'n klein ewigheid stil voor hy self stadig opstaan. 'n Oomblik staan hy regop voor my, ek sien sy broekspype oor sy skoene bol. Maar toe buk hy weer af, en sy vingerpunt gaan sit lig soos 'n mot op my neuspunt en ken. Hy kyk gewoon na my, maar met dodelike erns, soos net 'n kind kan.

Sonder om vir Daan te groet, draai hy om, maak die deur sag oop en stap die donker in. Lewers, weet ek, pik hy eers sy vlerke op.

Vroeg die volgendeoggend, ons was nog aan die slurp aan ons eerste koppie koffie, is hy daar. Kom as't ware saam met die wind by die oop deur ingewaai, sy vlerke in sy hand. Dié lê hy doodluiters neer op die ontbyttafel langs my en Daan.

“Ek kom net groet,” sê hy. Dit geskied op die gebruiklike manier, met vingersvleg, 'n stewige druk en sy vingerpunt teen my neus en ken.

Maar ek kan my oë van sy vlerke nie afhou nie. Dit bestaan uit 'n magdom kartonne van alle kleure en groottes stewig aan mekaar vasgeplak met bree blink kleefband. Los letters en woorde, hier en daar sinsnedes, lê kruis en dwars gesaai: ... witste was ..., 16% alc, Pyrex, klas 1 moere, Bokomo, Kleynfaan, reënbo ..., versterk die innerl ..., Joko ...

“Veilig ry, tannie, en kom gou weer,” is sy afskeidwoord.

Hy raap sy vlerke voor my oë weg. Ek kyk op na hom. Daar is 'n neutraliteit in sy blik, sy luite maak toe. Vir hom is ons reeds weg. Hy raak self nou weg, dink ek.

Toe staan ek op, hou sy blou oë met myne vas, terwyl ek na hom toe aanloop. Ek lig my vinger en raak aan sy neus en ken. “Jan, wat beteken dit?” vra ek.

Sy oë sien my weer en hy lyk ingenome. Voldaan en 'n bietjie verbaas sê hy: “Dit is elemente drie en vier van my vriendelikhedskode, tannie!”

***

Toe ek met ontbyt vir Wim van Rooy vra waar in die dorp ek afdrukke kan maak van die De Winnaar-stories, kry ek dit present.

“Ek maak weer nuwes,” sê hy op my verraste reaksie, “dis mos niks nie ...”

***

Nou ja, daar's my fluit nou uit. Miskien kan jy iets daarvan maak, maar jy mag maar in dié gegewe perd se bek ook kyk. 'n Storie laat hom mos nie teuels aansit nie.

Groetnis, ook vir Han.

Gretel.

Ingrid Glorie

Claire

“De deur stond open,” zei ze. “Dus ben ik naar binnen gegaan.”

Weggedoken in Daafs doorgezakte clubfauteuil naast het aquarium volgde ze met een bedachtzame frons tussen haar wenkbrauwen al mijn bewegingen. Ik greep naar de afstandsbediening en schakelde de televisie af, waarop ik tijdens het schoonmaken de nieuwsberichten had gevuld. De reclame was begonnen. Het laatste beeld dat ik zag, was dat van een stoere jongen die na een lange zoektocht met intense voldoening in een chocoladereep beet. In een hoekje van het scherm herinnerde het tandenborstelvignet de kijker eraan dat niets in dit leven volmaakt is.

Ze had haar benen onder haar lichaam gevouwen, de uitgeschopte espadrilles rustten voor haar op de grond. Met één hand draaide ze krulletjes in haar haren, de andere hing over de leuning van de stoel alsof hij niet bij haar hoorde. De vergeten sigaret tussen haar magere vingers stuurde vergeefse rooksignalen naar het plafond. In het trillende staalblauwe schijnsel van de neonbuizen in het aquarium leek haar gezicht nog bleker dan het in mijn herinnering altijd al was geweest.

Claire was in mijn huis neergestreken met dezelfde vanzelfsprekendheid die er vanaf de eerste dag tussen ons had bestaan. Een werkweek aan het begin van de tweede klas atheneum had ons bij elkaar gebracht en in de vijf jaren daarna waren we onafscheidelijk geweest.

Het moet door de inhaalmanoeuvres van een paar klasgenoten zijn gebeurd, dat we naast elkaar kwamen te rijden op het smalle fietspad door de duinen. We zeiden niet veel, ik denk dat we ons allebei verlegen en onwennig voelden. De karavaan van zestig bestofte en verhitte scholieren hield stil bij een boerderij, waar we onze choppers neergooiden en ons verdrongen bij een kraantje aan de stalmuur.

Nadat we ons hadden verfrist, waren Claire en ik van de lawaaierige troep afgedwaald en hadden we de schaduw opgezocht van een oude bollenschuur. Na de schittering van het zonlicht op het schelpenpad hadden onze ogen moeite om aan het donker te

wennen. De koele lucht deed ons huiveren in onze mouwloze hemdjes. We vonden een stapel lege juten zakken en lieten ons er uitgeput op neervallen. Op onze rug liggend keken we naar de reepjes licht die tussen de planken van het dak door kierden. De zwarte leegte tussen de hanenbalken leek eindeloos.

Van buiten drong het gejoel van de anderen, die een tuinslang hadden bemachtigd en elkaar daarmee natspoten, slechts vaag tot ons door. Binnen heerste een diepe rust. Het gezoom in mijn hoofd, veroorzaakt door de brandende zon en het onophoudelijk geknisper van schelpengruis onder onze fietsbanden, ebde weg. Ik luisterde naar het geluid van onze ademhaling en vroeg me af of Claire kon horen hoe het bloed door mijnaderen joeg. Plotseling werd ik me bewust van haar hand, die als een kruipend diertje over de zakken bewoog. Ik schoot overeind.

“Ik wil juffrouw worden”, zei ik. “En jij?”

Haar zwijgen begon op mijn zenuwen te werken. Nog steeds in gedachten verzonken nam ze af en toe een trekje van haar sigaret. Ze blies de rook niet uit, maar liet hem krachteloos aan haar mond ontsnappen en langs haar gezicht omhoog glijden. Haar stem was hees geworden, had ik bij de eerste begroeting gehoord, en klonk nog matter dan tevoren. Alsof ze het liefst wilde spreken zonder geluid te maken of de lucht in trilling te brengen. Alsof ze de wereld al bij voorbaat om verontschuldiging wilde vragen voor haar bestaan.

Ik verschikte het stapeltje vaktijdschriften op de salontafel en probeerde ongemerkt de gevallen blaadjes van een plant weg te vegen. Toen de ketel op het fornuis in de keuken snerpend begon te fluiten, sprong ik op. Terwijl ik het hete water op de koffie liet druppen en het aroma zich verspreidde, sloeg de wasem tegen mijn wangen en voorhoofd aan.

Vanaf die eerste fietstocht deden Claire en ik alles samen. We ontmoetten elkaar ’s ochtends aan het eind van de straat en repeteerden definities op weg naar school. We zaten naast elkaar in de banken en kozen hetzelfde vakkenpakket, zodat we nooit van elkaar gescheiden zouden worden. ’s Middags ging Claire mee naar mijn huis, waar we ons huiswerk maakten, praatten, naar muziek luisterden en boeken uitwisselden. ’s Zomers maakten we lange fietstochten door de polder. In het hoge gras tegen de helling van de oude slaperdijk dronken we onze limonade, starend naar de

lichtgetinte libellen die over de dichtgeslibde groene sloten scheerden.

Toch hield Claires liefde voor mij een element van wredeheid in dat ik moeilijk kon begrijpen en dat me juist daarom angst inboezemde. Ik herinner me hoe ze me in het zwembad eens wilde dwingen om van de hoge duikplank te springen, hoewel ze wist dat ik dat niet durfde. We klemden ons vast aan de rand van het bad en dobberden wat op de warme stroming die beneden ons het bassin werd ingepompt. Ik legde mijn hoofd in mijn nek en schatte de afstand van de smalle springplank tot het wateroppervlak. Ik kromp in elkaar toen een grote jongen zich als een kogel in de diepte stortte en het water hoog liet opspatten.

“Als je het doet, krijg je het sneeuwdoosje dat op mijn vensterbank staat,” beloofde Claire. Ze keek me niet aan, bestudeerde met geveinsde onverschilligheid de blauwe nagellak op haar tenen. Op school had onze geschiedenisleraar die week een fragment over de omzwervingen van Odysseus voorgelezen. Scylla en Charybdis. Het verlokende gezang van de Sirenen. Zoals ze haar ranke, witte benen door de warme onderstroom liet opstuwen, deed Claire me denken aan een zeemeermin die haar lange staartvin op de golven liet drijven.

Ik voelde me betrapt. Wanneer we op Claires kamer zaten, werd mijn blik onwillekeurig steeds weer in de richting van dat kleine perspex bolletje getrokken. Een landschap omsloten door water. Als je het schudde, dwarrelden fijne sneeuwvlokjes boven een zomers alpenweidje rond. Zonder dat ik het precies kon verklaren, moet ik de botsing der seizoenen die zich daarbinnen afspeelde, ook toen al als een symbool voor de tegenstrijdigheden in Claires karakter hebben gezien. Hoopte ik om de onheilspellende macht die zij soms over mijn leven leek te hebben, te kunnen doorbreken als ik dat sneeuwdoosje maar eenmaal in mijn bezit had? In elk geval verontrustte het me dat ze mijn begeerte had opgemerkt.

Zuchtend hees ik me op de kant. Mijn lichaam voelde zwaar na de gewichtloze toestand van het water. Ik sloot aan in de rij duwende en trekkende jochies bij de trap van de duikplank en klom toen het mijn beurt was naar boven. De jongen voor mij liet de plank doorveren en opspringen. Ik greep me vast aan de reling, een paar druppels hete plas vermengden zich met het water dat uit mijn badpak langs mijn benen liep. Met knikkende kneien schuifelde ik naar het uiteinde. Daar beneden zag ik Claires ogen strak op mij gericht. De plank begon opnieuw te trillen. Achter me nam iemand

een aanloop. Voordat zijn handen me konden raken, wierp ik me voorover.

Toen ik terugkwam met koffie en koekjes op een dienblad, zag ik dat ze zich had opgericht in haar stoel. Opmerkzaam keek ze rond naar de meubels, de planten, de schilderijen en de namen van de schrijvers in mijn boekenkast. Haar ogen vernauwden zich even, toen ze bij het raam mijn verzameling sneeuwdoosjes ontdekte. Ik realiseerde me dat ze hier nog nooit was geweest.

Natuurlijk had ik Claire van mijn studieplannen verteld. We hadden allebei in onze schooljaren een hartstocht voor literatuur ontwikkeld, en wat was er mooier dan die passie aan de universiteit in verantwoorde banen te leiden? Maar Claire wilde niet. Ze was zelfs niet gekomen om me uit te zwaaien, toen we op één van de laatste warme augustusdagen mijn nieuwe meubeltjes in een busje laadden en mijn zelfstandige leven begon.

Dat eerste jaar probeerde ik Claire nog zoveel mogelijk bij mijn nieuwe bestaan te betrekken. Ik ging bij haar langs als ik een weekend thuis was en drong erop aan dat ze bij mij in de stad kwam logeren. Maar die ene logeerpartij was geen succes. Ik troonde haar mee naar een feestje in de gemeenschappelijke keuken van een andere eenheid in onze studentenflat, waar ze de hele avond ineengedoken in een hoek bleef zitten. Was ik haar echt vergeten? Ik genoot van de muziek, het dansen en de verhitte discussies als we op het balkon, in de prikkelende vrieslucht van de nacht, even een biertje dronken, met de lichtjes van de stad aan onze voeten. Het was op zo'n feest, dat ik Daaf leerde kennen.

Claire en ik hadden nooit over jongens gepraat. We mochten allebei 's avonds, in het verhullende donker van onze slaapkamers, onze fantasieën hebben gehad. Maar overdag haalden we vol minachting onze schouders op over de meisjes die in de kantine bij elkaar klitten en steelse blikken wierpen naar de tafel waar de jongens volledig opgingen in hun kaartspel, en over de paartjes die in osmotische toestand bij de koffieautomaat rondhingen.

Later die avond, toen ik Claire met een kussen en dekens op de bank had geïnstalleerd, barstte ze plotseling in snikken uit. Ik nam haar in mijn armen en streeelde haar haren. Met haar hoofd tegen mijn borst viel ze in slaap. Ik moet ook ingedut zijn, want ik werd pas wakker toen de zware deur van de afdeling dreunend in het slot viel. Ze was weg.

Van mijn moeder hoorde ik dat Claire een baantje had gevonden in de plaatselijke bibliotheek. Daar zocht ik haar af en toe op, waarbij onze gesprekken zich steeds vaker beperkten tot de boeken die we gelezen hadden. Geleidelijk aan viel ook die gemeenschappelijke basis weg. Het viel me op dat Claire sterk empathisch las. Ze leek voortdurend op zoek naar herkenning, naar rolmodellen bij wie ze zich kon aansluiten. Ze maakte uitstapjes naar de psychologie, de sociologie, de theologie, maar omdat ze al haar boeken uit de kleine dorpsbibliotheek bleef betrekken, was haar kennis verbrokkeld en al bij voorbaat verouderd. Zelf ontwikkelde ik tijdens mijn studie een sterk analytische literatuurbenadering. Mijn visie op een boek was, zo hoopte ik, streng en objectief. Voortdurend was ik me bewust van methodologische problemen die Claires onbevangen manier van lezen in mijn ogen iets naïefs gaven. Zo verliepen ook die gesprekken steeds moeizamer en uiteindelijk gaf ik het op. Ik kreeg een tijdelijke post op het instituut, die na een jaar werd omgezet in een vaste aanstelling. Ik werd 'juffrouw', zoals ik altijd al had beweerd.

"Je hebt het mooi voor elkaar," zei ze. Ik wist niet zeker hoe ik haar woorden moest opvatten en knikte kort. We hadden een ruim pand in de binnenstad gevonden; Daaf had de onderste verdieping als dokterspraktijk ingericht.

En toen begon ze bijna onhoorbaar zacht te praten. Over de hooggespannen verwachtingen uit haar kinderlagen, de idealen die in latere jaren als vanzelf hun noodzakelijkheid verloren leken te hebben. Over de maatschappij die geen eisen aan haar stelde, geen richting wilde geven aan haar bestaan. Over haar verlangen om zich met iets of iemand te verbinden en de leegte om haar heen. De leegte in haar ziel. Niets drong zich op, niets verplichtte haar tot stellingname. Er was geen doel om aan haar dagen inhoud te geven. Alles was tegelijkertijd waar en onwaar, wat zeker leek kon elk moment in zijn tegendeel verkeren.

Haar hele bestaan leek zo zinloos dat ze soms lust voelde om iets gruwelijks aan te richten, alleen maar om haar lethargische toestand te doorbreken. Ook het denkbeeld de zee in te zwemmen en zich door de golven te laten verzwelgen, trok haar meer aan dan dit. Dit leven waarin elk woord, elke beweging pijn deed. Elke inspanning was als het dansen op zwaarden.

Steeds vaker werd ze 's nachts bezocht door dezelfde nachtmerrie. Dan droomde ze dat ze bezig was te verdrinken. Ze maaide met haar armen om zich heen, maar zonk alleen maar dieper weg.

Ranken taai zeewier sneden in haar enkels en trokken haar omlaag, naar de bodem van de zee. Haar mond spalkte zich open, maar haar schreeuw werd vervormd en teruggekaatst door het water dat genadeloos haar mondholt binnengulpte. De zoute smaak deed haar kokhalzen. De zekerheid dat niemand haar kon horen, drong zich met grote stelligheid aan haar op. Terwijl ze worstelde om wakker te worden en zich boven deze verstikkende droomwereld te verheffen, zag ze luchtbellen aan haar samengeperste lippen ontsnappen en langs haar gezicht omhoog glijden. Haar blik volgde het spoor van belletjes dat opsteeg naar het wateroppervlak. Daarboven werd het steeds lichter. Terwijl het laatste restje zuurstof uit haar longen werd geperst, had ze nog net een besef van lucht en ruimte en de blauwige gloed van algen die fluorescerend oplichtten waar het schuim van de golven aarzelend door het maanlicht werd aangeraakt.

Ze ging even geruisloos weg als ze gekomen was. De deur bleef op een kier staan en een koude tochtvlaag liet de blaadjes van de kamerplanten sidderen. Ik huiverde en stond op om de deur te sluiten. Daarna ruimde ik de kopjes weg en wiste de sporen van haar aanwezigheid uit. Nu wist ik waarom haar nabijheid me zo dikwijs met een onbestemde angst had vervuld. Ik zette het televisietoestel weer aan en vulde de ruimte om me heen met klank, het deed er niet toe wat. Reclames voor spijkerbroeken en auto's. Een spelprogramma. Dansmuziek. Iemand legde uit hoe ik watergruwel moest maken. Ik wachtte op het nieuws en liet me door de oorlogsbeelden overspoelen. Daarna draaide ik het volume terug en ging aan het werk. Ik had mijn routine hervonden.

Maar in de weken daarna speurde ik elke dag de overlijdensadvertenties in de krant na. Wat bracht me ertoe, steeds weer als eerste de pagina met familieberichten op te slaan? Claires naam werd nooit genoemd. Nam ik het haar kwalijk, dat ze ergens, waar dan ook, doorging met leven? De gedachte dat ze elk moment weer kon opdagen om mijn beweegredenen in twijfel te trekken en mijn bestaan te ondergraven, zou me nooit meer loslaten. En soms, 's nachts, droom ik van mijn eigen verdrinkingsdood. Dan voel ik hoe taai zeewier mijn benen samensnoert en me meesleurt, de onbekende diepten in.

Riette Rust

Pieter, my seun

Ek is 25 en was al 'n paar keer verlief. Dis tyd om vir pa-hulle te sê ek is gay.

Pa se byl vries in die lug, die hout vergete. Sy mooi oë wat altyd effe nat lyk, word droog en geel. En hy mik na my kop.

"Jou ma het drie dogters gehad, 'n dooie seun en toe jy," skree hy.
"Wie dink jy, MOFFIE, moet eendag na die plaas kyk, na die beeste omsien? ... Die bleddie meisies?"

Maar toe gebeur dit nie só nie.

Ma praat eerste: "Ag, my kind. Jy was maar 13 toe weet ek jy's gay
..."

En toe praat Pa. Sag. Hy sug eers, skud sy kop en sê: "Ek sal vir Pieter vra om vir jou te bid."

Pieter, die dominee. Pieter, die helpende *handyman*. Pieter, pa vir ons beeste.

En Pieter, die seun wat my pa altyd wou gehad het.

Ek kan nie wag vir Woensdagaande nie. Want Pieter vou my hande in syne toe. Maar dan bid hy. Laaaank. Ek luister nie. Hou tog net op! Ek wil vir jóú kyk, wil ek sê. Ek wil vat aan jou hare, met die natuurlike *highlights* op presies die regte plekke. En ek wil jou ronde boudjies vashou.

Maar toe gebeur dit nie so nie. Pieter vat nie meer aan my hande nie. Hy't ook ophou bid vir my.

Vandag staan hy op die kansel. Die kerk sit vol vir die begrafnis.

Al het Pa mettertyd meer verdraagsaam teenoor my geraak, huil ek nie. Ek hou vir Ma regop.

"Jan was 'n besondere mens. 'n Mooi mens," sê Pieter, sy stem wil-wil wegslaan. Hy sluk en gaan voort: "Sy hande was groot en grof, soos 'n boer s'n moet wees ... Maar hulle kon sag vat. En uit sy mond, sy sagte, sagte mond, het min woorde ..."

Pieter, die seun wat Pa altyd wou gehad het.

Errol Collen

Impressions of childhood

by
E.C. John

This is my story. I wrote the story of my dog and showed it to my sister. I don't know why. Maybe I thought she'd be impressed, amused, whatever. I was proud of it, I suppose. But she mocked it. Not very funny, she said, sounds like a schoolboy essay. You'd better practise some more, boetie.

My dog didn't have a name. He was black. We called him Blackie. But I didn't know the right language. And, besides, I couldn't remember everything, so I had to make up parts as I went along. Now it's my story.

Or I thought I could tell it in drawings, because I could draw quite well. But my sister was very sarcastic about them. What's that meant to be, she said with a sneer, a ietermago? Maybe I should've expected it though. She was an artist herself, so she didn't like the idea of anyone else being good at drawing.

But I never had a sister.

I always thought it would be nice to have a sister. A soft sister to lie on when my head hurt too much. To rest my head and my hands on. No, not then. Those were the times when I'd lie in my dark room with an ice pack on my head. Not moving or eating or seeing anyone for three days, while the flashes of pain ripped through my head, and streaks of light burst on the insides of my eyelids. But after that, after the three days, when the soft blue light appeared and the buzzing in my ears died away, then it was nice to curl up in a cool painless cocoon resting my head on my sister's soft chest, as she stroked the demon footprints from my temples. Or, if it was cold, she'd unbutton her shirt and hold me against her warm body.

I nearly had a sister once. I was 15. I can't remember if I loved her. I'm having difficulties remembering whether she existed or not.

There was a new teacher at the farm school. At the Van der Linde's. It was actually just one room – with the misvloer and the zinc roof and no ceiling. Next to the camelthorn tree. The new teacher arrived in our dry, dusty world from the lush, green Cape. Miss

Ramsbottom. How we laughed when she sneezed as the dust rose from the floor on sweaty summer days. Her slender nose so fine. Not like the farm children's, a blob of stywe pap stuck on their faces. And her long fingers so caressing when she held my hand. They called her Tieties. But they were just jealous.

The dust didn't bother me. I liked to watch the gomtorre that came through the window and went crawling across the floor. If one crawled too far, I'd put my foot down in front of him. He'd stop, stare at it in confusion for a few minutes, then turn around and come back.

At play time, I sat behind the wall of the kraal and watched the miskruiers rolling their ball of dung. The other children asked me what I was doing there. I can walk like a miskruier, I told them. You mad, man, they said. No, it is, I said, because I could.

I showed them. I walked leaning forward with bakbene and my arms moving up and down just as if I was pushing a big ball of mis. Of course, I walked on my legs, not on my hands like a proper miskruier would. You couldn't do that. The children were horrible to me. They said, Jy't op jou kop geval toe jy 'n bybie was, man. Jy's so mal soos 'n fokken haas.

I can't remember if I went to school or not. Maybe that's why Ma said, You're different, boetie. Just sit on the stoep there and play with Wagter.

On the farm was the kuilvoergat, the silage pit. One of the boys fell down it once. It's so deep when you're down there, you can only see a little hole of light far up in the sky. You and the meerkats and the other little creatures that have fallen in. There's no way to get out. When the silage comes pouring down, you just have to keep tramping to stay on top. The dust is so thick you can hardly breathe, but you have to keep stepping. It's the worst nightmare you can imagine. The dust gets in your shoes, in your socks in your clothes. You can't open your mouth to call out. You can't look up, because the silage is raining down on you. You can't rest. You've got to keep stepping. You dare not stop for fear of being buried alive. The feeling of helplessness can't be described. Only someone who's been there can know what it's like.

I've never been near the silage pit. I'm not allowed to go there, because one of the boys fell down it once.

Getting visitors on the farm. That was a big event. I liked to lie on the floor. When Ma had ladies visiting, I went to the lounge. I'd say,

Middag, Tannie. There was a nice thick carpet in the lounge. I'd lie on the carpet at the door playing with a toy car and roll around the floor with quick and slow and unobtrusive manoeuvres until I'd positioned myself directly in front of the visitor. Then I'd casually play with the car and follow its movements until I could look right up her skirt. The young ones were best. The higher up I could see, the longer I'd look. Afterwards I'd roll carefully back to the door and then run off to have other hormone adventures. The lady visitor would cross her legs and say, Hoe gaan dit met die kind, Hanna?

I was 15. I didn't have a sister.

The most special time was when his adolescent Brigitte Bardot visited him. She aroused him to great excitement – when her nearly naked limbs in tight black shorts and tight white tops flashed goldenly around inside and outside his mind. And wound themselves around his round body and bounced succulently up and down on the saddle. Or perhaps her thighs parted and she manipulated the steel gear lever between her legs, because the farm generated power by means of both mechanical and flesh-and-blood engines. For we lived in the country. Right in the heart of it. And this is the story.

My sister came to me. Follow me, Boetie, she said. She took me into her darkened bedroom and turned the key in the lock. You'll tog never have a girlfriend, she said. Take your clothes off. Then she took hers off too.

